

haar China, mijn China

verhaal van een lange-afstandsvriendschap

Journaliste Caroline Buijs had altijd al een fascinatie voor China. Maar ze leerde het land pas echt kennen via Angie Guo. Een vrouw aan de andere kant van de wereld, maar met een leven waarin de Nederlandse verrassend veel herkent.

1 2
3 4

1 Angie Guo (35) en Caroline Buijs (40).

2 Traditioneel huis in Zhaoxing, in de zuidelijke provincie Guizhou. Een van de mooiste en meest authentieke provincies van China, waar onder andere de Miao en de Dong volkeren wonen. Dit gebied is (nog) niet ontdekt door Chinese toeristen en daardoor redelijk onbedorven gebleven. Maar voor hoe lang?

3 De markten in Guizhou liggen vol met vers fruit en verse groenten; de grond is hier vruchtbaar.

4 Toerist in eigen land: in de Verboden Stad in Beijing.

Journaliste Caroline Buijs (40): 'Ergens midden jaren 80 – op de havo – kwam bij het vak geschiedenis China aan de orde. Ik was een vervelde puber, vond school 'stom' en het weinige dát me interesseerde waren jongens, maar voor geschiedenis deed ik altijd mijn best. Bij het hoofdstuk China veerde ik op en luisterde ademloos naar mijn leraar. Het intrigerende keizerlijk verleden, de Lange Mars van Mao, de bende van vier en hun desastreuze Culturele Revolutie: ik vond het allemaal even boeiend. Vermoedelijk omdat het zó veel exotischer klonk dan het saaie puberleven dat ik leidde. Ik nam me heilig voor ooit dat verre en vreemde land te bezoeken. Ruim tien jaar later, in 1996, stapte ik met mijn vriendje – nu mijn man – in Moskou op de trein om na een tocht van een week over kale Russische steppes en toendra's in Beijing aan te komen.

Een van de eerste dingen die mij in China opvielen, was dat ik niet opviel! Natuurlijk zorgde mijn westerse uiterlijk ervoor dat ik in het straatbeeld wel degelijk opviel, maar ik werd met rust gelaten – heel anders dan in India bijvoorbeeld. Of eigenlijk was het méér dan met rust gelaten worden, ik kreeg het idee dat de Chinezen op straat totaal onverschillig op mij reageerden. Dat kun je negatief uitleggen, maar het gaf mij het idee erbij te horen. Want ik ging gewoon op in de (heel grote) massa. En daardoor voelde ik mij in China al heel snel op mijn gemak.

>

‘Mocht ik weer zwanger worden dan zou ik het kind houden, ondanks de sancties’

Natuurlijk heerst er een heel verschillende cultuur en wordt er op een andere manier tegen bijvoorbeeld privacy (in een openbaar toilet zit je met zijn allen naast elkaar) en omgangsvormen (voordringen is niet onbeleefd maar een manier van overleven) aangekeken. Dat dwingt je je eigen normen en waarden opnieuw onder de loep te nemen en het leert je dat westerse waarden niet vanzelfsprekend zijn. En dat vond ik een interessante ontdekking. Boos worden in het openbaar om iets gedaan te krijgen, zoals in Nederland nog weleens wil helpen? Vergeet het maar, je kwaad maken heeft in China geen zin, daarmee ‘verlies je je gezicht’ en krijg je nog minder voor elkaar.’

liever de grote stad
Door mijn werk voor een reisorganisatie leerde ik acht jaar geleden de Chinese Angie Guo kennen. Bij onze eerste ontmoeting, in Amsterdam, maakte ze meteen indruk op me. Niet alleen door haar slimme blik en gevoel voor humor, maar ook doordat ze zonder te klagen met haar pantysokjes door de Hollandse sneeuw banjerde. Liet ze toen de ontvangen cadeautjes onuitgepakt – zoals de Chinese gewoonte is – inmiddels is Angie een paar keer in Europa geweest en scheurt ze het cadeaupapier er in mijn bijzijn af als een jarig meisje van 4. Ze werd niet als Angie geboren, haar ouders noemden haar Guo Huifang. Een Engelse naam ontvang je van je leraar Engels, al heeft Angie deze naam

zelf nog twee keer veranderd – van Bella (‘te kinderachtig’) via Violet (‘niet uit te spreken voor Chinezen’) naar Angie (‘de betekenis ‘hemelse boodschapper’ stond me wel aan’). Het klikte tussen ons en we ontmoetten elkaar diverse malen, in China en in Nederland. Pas geleden bezocht ik Angie in China. Ze woont samen met haar man Zhenghai (Engelse naam Andy) en 3-jarige zoon Liu Haoyan (in het dagelijks leven Chao Chao genoemd) in een sober ingericht vijfkamerappartement in Zhengzhou, een stad in het midden van China. ‘Zhengzhou is naar Chinese maatstaven niet zo groot. En echt mooi is de stad ook niet’, zegt Angie. Haar appartement is groter dan dat van de gemiddelde Chinees in de stad, ‘en dan wonen mijn ouders of schoonouders niet eens bij ons in, zoals bij sommige vriendinnen.’ Ik woon zelf met mijn man, zoon en dochter in Amsterdam in een vierkamerappartement, maar veel vrienden met kinderen zijn de stad uitgetrokken voor meer rust en ruimte. Als ik dit aan Angie vertel en vraag of zij ook niet liever de stad zou verlaten nu ze een kind heeft, kijkt ze me verbaasd aan. ‘O nee’, roept ze uit, ‘ik ga zeker niet de stad uit! Op het platteland is het onderwijs veel slechter en heeft mijn zoon een stuk minder kans op een goede opleiding. Ik ben ervan overtuigd dat er zelfs mensen zijn die eerder naar een nog grotere stad verhuizen, omdat de kansen van hun kinderen daardoor toenemen.’

crèches bestaan niet
Na haar studie Engelse en Amerikaanse literatuur ging Angie werken bij een grote toeristische organisatie die reizen voor buitenlandse toeristen door China organiseert. Inmiddels is ze opgeklommen tot manager van een afdeling met 24 mensen. Kom ik zelf nog weleens in de knoei met werk en kinderopvang, in China gaat dat anders. Zorg en werk combineren is vrijwel alleen mogelijk met hulp van ouders of schoonouders. Crèches zoals in Nederland bestaan namelijk niet. Ook naschoolse opvang is niet gebruikelijk. Kun je geen beroep doen op je ouders, dan kun je altijd nog proberen een nanny te vinden (bijvoorbeeld een meisje uit je geboortedorp) die voor je kind kan zorgen. In het straatbeeld zie je dan ook veel trotse opa’s en oma’s, letterlijk met hun kleinkind op de arm, want kindercaravans of buggy’s zijn niet aan de Chinezen besteed. Angie werkt, net als haar man die ingenieur is, vijf dagen per week. ‘Ik voel me heel goed bij vijf dagen werken omdat ik daar meer plezier en voldoening uit haal dan thuis voor mijn kind zorgen. Minder dan vijf dagen werken is in China heel ongebruikelijk, ik ken eigenlijk niemand die dat doet. Het lijkt me ook heel onhandig, dan moet je voortdurend je werk overdragen.’ Ik breng daar tegenin dat zowel mijn man als ik in deeltijd werken en dat je daar prima afspraken over kunt maken met collega’s. Maar Angie blijft mij ongelovig aankijken, al zegt ze er later over: ‘Misschien is het toch anders als je echt zelf kunt kiezen of je wel of niet fulltime werkt. Wie weet kan ik dat in de toekomst ook, we zijn tenslotte nog steeds *a developing country*. Mijn ouders zorgen vijf dagen in de week voor Chao Chao. Ja, het is best veel om je ouders bijna dagelijks te zien.’ Als ik ernaar vraag vertelt Angie dat dat soms ook wel wat spanningen oplevert. ‘We hebben weleens verschil van inzicht over de opvoeding. Zo gaat Chao Chao op zaterdag

naar een *pre-school*, omdat ik heel graag wil dat hij veel leert, terwijl mijn ouders dat onzin vinden, zonde van het geld. Maar de combinatie werk en zorg ervaar ik niet als zwaar, en dat heeft zeker te maken met het feit dat mijn ouders voor mijn zoon zorgen en ik natuurlijk maar één kind heb. Bovendien delen mijn man en ik de huishoudelijke taken. Dat is gebruikelijk voor mensen van mijn generatie die in de stad wonen, maar over het algemeen gesproken denk ik dat vrouwen in China meer aan het huishouden doen dan mannen.’

kleine keizers en keizerinnen
De gevolgen van het eenkindbeleid, sinds 1979 van kracht om de bevolkingsgroei in te dammen, zijn dagelijks zichtbaar in het straatbeeld. Met als hoogtepunt 1 juni: de dag van het kind. Ooit liep ik op die dag door Shanghai en het openbare leven lag bijna stil doordat de stad werd overspoeld door eenkindgezinnen die een dagje uit waren. En verwend worden ze, die kleine keizers en keizerinnen – waarvan een schokkend groot aantal zichtbaar overgewicht heeft, vermoedelijk door de populariteit van de fastfoodketens. Over de gevolgen van het eenkindbeleid wordt volgens Angie voorzichtig gediscussieerd op internet, want hoe moeten kinderen later voor vier (schoon)ouders plus eventuele grootouders zorgen? De overheid doet daar onderzoek naar en heel af en toe verschijnen er artikelen in de krant met het voorstel om twee kinderen toe te staan. Hoe is het nu voor Angie om al van kinds af aan te weten dat je later maar één kind mag krijgen? ‘Eigenlijk kan ik me niet het precieze moment herinneren dat mij dat werd verteld. Het was gewoon een gegeven. Persoonlijk heb ik er geen moeite mee, maar dat staat los van de *birth control policy*. Want ook als de regel niet had bestaan zou ik op dit moment één kind genoeg vinden. Net als veel moderne mensen wil ik ook tijd overhouden

voor mezelf en ik denk niet dat ik de energie en liefde in me heb om voor meer kinderen te zorgen.’ Angie en ik herkennen bij elkaar dat we behoorlijk aan het ouderschap hebben moeten wennen, het is wat Bill Murray zegt in de film *Lost in translation*: ‘De angstigste dag van je leven is de dag dat je eerste wordt geboren. Je leven zoals je het kent is weg. En het komt nooit meer terug.’ In die zin begrijp ik ook dat Angie niet méér kinderen wil. Toch lijkt het me persoonlijk – in de Nederlandse context – onverdraaglijk als minister Rouvoet mij zou opleggen dat ik geen gezin met meerdere kinderen zou mogen stichten. En eigenlijk ervaart Angie dat net zo. ‘Ook ik heb een hekel aan het idee dat ik geen recht heb om die beslissing zelf te maken. Het irriteert mij enorm dat, mocht ik op een dag toch naar een tweede kind gaan verlangen, die mogelijkheid mij wordt onthouden. En natuurlijk heb ik vriendinnen van wie ik weet dat ze heel graag meer kinderen willen en echt verdrietig zijn dat dit niet gemakkelijk kan. Maar stel dat ik zwanger zou worden en ik voel me klaar om weer voor een baby te zorgen, dan zou ik het houden. Ik zou de problemen proberen te overwinnen die de geboorte met zich meebrengt. Dus dan bedoel ik een eventuele boete, problemen met inschrijven op school omdat zo’n tweede kind in feite illegaal is, of dat mijn man zijn baan kan verliezen als zijn werkgever de regels strikt zou uitvoeren. Maar ik voel tegelijkertijd dat het niet een *big issue* zal zijn, ik verwacht dat er flexibele oplossingen mogelijk zijn. Laatst kwam ik een oud-klasgenoot tegen, hij vertelde mij dat hij twee kinderen heeft. Zijn vrouw heeft geen baan en hij werkt in het bedrijfsleven. Het leek hem geen problemen te geven.’

het China van vroeger
De ouders van Angie zijn in 1944 geboren en allebei opgegroeid in een dorp. ‘Mijn vader

kon gaan studeren, hij is ingenieur geworden, terwijl mijn moeder alleen middelbare school heeft. De eerste zes jaar van hun huwelijk leefden mijn ouders gescheiden van elkaar; mijn vader werkte in Shanghai en mijn moeder op een boerderij. Dat was in die periode niet ongebruikelijk en nog steeds komt het veel voor dat mensen uit hun dorp naar de stad trekken om werk te zoeken terwijl vrouw en kind achterblijven. Toen ik 7 was is ons hele gezin (Angie heeft een broer en zus, red.) naar de stad verhuisd en ging mijn moeder in een fabriek werken.’ ‘Een groot deel van hun leven hebben mijn ouders dus onder leiding van Mao geleefd. Maar zoals heel veel van hun generatiegenoten praten zij niet of nauwelijks over wat er in hun jeugd is gebeurd. Ook niet over de Culturele Revolutie. Mijn moeder heeft ooit over Mao gezegd dat hij goed heeft gedaan door ervoor te zorgen dat veel mensen een beter leven kregen. Maar mijn vader vertelt er helemaal niets over. Dat kan ook te maken hebben met dat veel Chinezen in het nu leven en zich op de toekomst concentreren, in plaats van met het verleden bezig te zijn. Toen ik jong was is door de partij vastgesteld dat Mao dertig procent slecht heeft gedaan en zeventig procent goed. Ik weet dat er een aantal boeken over Mao zijn verschenen, maar die zijn hier niet echt bekend of makkelijk verkrijgbaar. De overheid moedigt ons ook niet aan om uit te vinden wat hij nou werkelijk gedaan heeft in het verleden.’ Tijdens mijn eerste reis door China, in 1996, heb ik in de rij gestaan voor het mausoleum van Mao op het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing, waaraan elke Chinees toch minstens een keer in zijn leven een bezoek wil brengen. En het viel me op hoe devoot de mensen waren, hoe emotioneel soms ook – vooral de ouderen. Streng toekijkende bewakers, in een strak groen uniform, leidden je in hoog tempo langs het gebalsemde lichaam van de grote roerganger. Bezoek - >

De buurtsuper van Angie.

Angie met zoontje Chao Chao. ‘Mijn ouders zorgen vijf dagen in week voor hem.’

Het portaal van Angies appartementencomplex.

‘Laatst noemde een jonge jongen me ‘tante’tje. Dat betekent dat ik oud begin te worden.’

kers hadden nauwelijks tijd om het meegebrachte bosje bloemen neer te leggen, dat voor veel geld bij de ingang werd verkocht – en na gebruik vast weer opnieuw en opnieuw werd verkocht. Aan de poort naar de Verboden Stad in Beijing hangt nog immer een groot portret van Mao, waar schoolmeisjes lachend met hem op de foto gaan, terwijl de oudere mensen elkaar serieus en in de houding onder het portret fotograferen.

wat is vrijheid?

‘Het grootste verschil tussen de jeugd van mijn ouders en mijn eigen jeugd, naast de enorme verhoging van de levensstandaard, is dat de wereld voor mij zo veel groter en meer open is dan hij voor hen was. Ik lees veel boeken (met mijn leesclubje lezen we Chinese maar ook buitenlandse literatuur zoals boeken van Orhan Pamuk en Haruki Murakami), ik reis veel, ik heb vrienden over de hele wereld en ik heb het idee dat ik meer begrijp van verschillende culturen.

Wat ik anders doe in de opvoeding van Chao Chao is dat ik hem meer kansen geef om te leren, te lezen, te reizen. Het is geen fout van mijn ouders dat ik die mogelijkheden minder heb gehad in mijn jeugd, mijn ouders konden het zich ook eenvoudigweg niet veroorloven. En nog belangrijker: China was nog een erg gesloten land.’

Elke keer als ik weer in China ben, en daar zit soms minder dan een jaar tussen, is er iets aan het straatbeeld veranderd. In het zuidelijk gelegen Yangshuo was ik de laatste keer zelfs letterlijk de weg kwijt omdat mijn referentiekader niet meer klopte: het rustige dorp was veranderd in een grote, drukke

stad. Pas na een hele middag puzzelen heb ik kunnen reconstrueren op welke plaats de vroegere hoofdstraat zich nu bevindt – met het lied ‘Het dorp’ van Wim Sonneveld in mijn hoofd, al zaten er bij Sonneveld waarschijnlijk dertig jaar tussen ‘zijn ansichtkaart’ en het zingen van het lied en bij mij ging het om krap drie jaar.

De vrijheid van meningsuiting verandert in China in een wat minder hoog tempo. Volgens Angie zijn veel Chinezen, zichzelf ook, van mening dat door de grootte van hun land democratische processen alleen op een langzame manier kunnen worden doorgevoerd. De meeste van haar landgenoten zijn vooral gesteld op stabiliteit. ‘Zolang ze maar geld kunnen verdienen en het economisch goed gaat, zijn veel mensen tevreden.’ Democratie kan ook voor veel onrust zorgen en daar zit de gemiddelde Chinees echt niet op te wachten. Onderwerpen die te maken hebben met democratie, mensenrechten en vrijheid zijn in China vaak lastig om aan te snijden, al ken ik Angie inmiddels lang genoeg om er met haar over te praten. Ze vertelt er behoedzaam over. ‘Als ik mocht kiezen had ik graag twintig jaar later geboren willen worden. Ik denk dat ik dan meer had kunnen profiteren van de openheid die in China nog gaat komen. Wij moeten ons ook vrijer kunnen gaan voelen, gewoon kunnen zeggen wat we willen zoals ik bij jullie in Europa zie, maar omdat China zo groot is kunnen veranderingen alleen geleidelijk gaan. En zo is het in Europa toch ook gegaan? Daar is in een eeuw toch ook heel veel veranderd op het gebied van meningsuiting? Sinds wanneer mogen jullie stemmen? Dat is toch nog minder dan een

eeuw geleden. China moet al die ontwikkelingen nog doormaken. Persoonlijk voel ik mij in het dagelijks leven vrij genoeg, ik kan wonen waar ik wil, werken waar ik wil, ik verdien genoeg geld, ik kan door mijn werk vaak naar het buitenland. Heel soms voer ik wel gesprekken met vrienden over vrijheid en democratie, maar wij hebben toch niet de macht deze zaken te veranderen. Al wordt er wel steeds meer op het internet gediscussieerd. Niet altijd op een heftige of felle manier, want daar kun je dan weer last mee krijgen. Ik ben ervan overtuigd dat als er steeds meer mensen komen die beter worden opgeleid, het met China de goede kant op gaat.’

De volgende dag komt Angie terug op het onderwerp vrijheid. Ze twijfelt of ze duidelijk is geweest en wil nog iets aanvullen. ‘De mate van vrijheid die je voelt hangt ook voor een gedeelte van jezelf af. Als je in een dorp leeft zul je minder vrijheid nodig hebben dan wanneer je in een moderne stad woont en bijvoorbeeld kunstenaar bent, omdat je dan vaak maatschappijkritisch bent. Al ben ik ervan overtuigd dat ten diepste een mens nooit helemaal vrij kan zijn, jullie in Europa ook niet. Iedereen zit vast aan bepaalde patronen en verwachtingen; aan relaties, aan je geld verdienen, aan presteren. Werkelijk vrij kun je ook in je hoofd zijn.’

Angie’s droom

Uit eten gaan in China ervaar ik altijd als een van de hoogtepunten; in populaire restaurants is het vol, druk en warm. Een Chinees heeft niet goed gegeten als de tafel aan het einde van de maaltijd niet is veranderd in

een slagveld. Maar tot mijn verbazing is dit niet aan Angie besteed. ‘Als ik uit eten ga met vrienden kies ik eigenlijk het liefst een westerse restaurant uit.’ Vandaar dat ons laatste gesprek plaatsvindt in een Frans aandoend café met ‘steak’ op de kaart.

‘Toen ik een jaar of 14 was, was het mijn droom om premier te worden van China. We kregen op school een aantal lessen over politiek en dat inspireerde me. Premier worden leek me de ultieme manier om iets goed te doen voor ons land, om problemen aan te pakken, om het land te helpen.’ Het is er (nog) niet van gekomen, lacht Angie, maar dat er in de toekomst een vrouw premier kan worden sluit ze niet uit. ‘Sinds 1949, toen de Volksrepubliek China werd gesticht, is de positie van vrouwen verbeterd. Het werd bijvoorbeeld toegestaan te scheiden en een eigen leven te leiden. Als ik naar mijn eigen carrière kijk: ik word niet belemmerd om als vrouw leiding te geven. Ik kan doorgroeien zo veel ik wil, mijn directe baas is ook een vrouw, ik voel geen weerstand omdat ik een vrouw ben. Misschien is het wel moeilijker om als vrouw in de politiek carrière te maken, dat is echt nog een mannenbolwerk.’

‘Ik voel wel heel duidelijk dat ons land verandert, en ik ervaar dat op veel gebieden als positief. Maar,’ lacht Angie, ‘ik vind het wel jammer dat sommige dingen zijn veranderd op momenten dat ik er niet zo veel meer aan had; zo is sex voor het huwelijk in de laatste tien jaar normaal geworden. In mijn tijd nog niet, helaas! Voor Chao Chao zie ik de toekomst rooskleurig in, het zal in China alleen maar beter worden. Maar als ik aan mijn droom van vroeger denk, dan zou ik ongerust zijn over de sociale onrust die kan ontstaan doordat de kloof tussen arm en rijk alsmaar groter wordt. Het oplossen van dát probleem zou mijn eerste prioriteit zijn als premier omdat ik geloof dat dat nog belangrijker is dan het wel of niet kunnen uiten van je eigen mening.’

1 Op de markt: in Guizhou zijn veel markten waar (berg)volkeren uit de omliggende dorpen hun inkopen komen doen. Vaak in prachtige traditionele kledij.

2 Er is een bekende uitspraak: ‘Een Chinees eet alles met vier poten, behalve een tafel’. Het is elke dag opnieuw een feest om in China te eten. Van luxe restaurants tot een eenvoudig eetstalletje zoals hier op de markt: ik kan me niet herinneren dat ik ooit slecht heb gegeten in China, laat staan dat ik last van mijn maag heb gehad.

‘Ik ben ervan overtuigd dat een mens nooit helemaal vrij kan zijn, ook jullie in Europa niet’